

Sexuální obtěžování

Lekce sexuální nauky pro vzdělávání
o respektujících vztazích

autorka lekce: Dagmar Krišová, dagmar@konsent.cz
spoluautorka aktivit: Veronika Haumerová
grafické zpracování: Barush Maush
zadavatel: Konsent, z.s., 2021

podpořeno Nadací OSF v rámci programu Active Citizens Fund

Sexuální obtěžování

> lekce sexuální nauky

Před lekcí souhlas doporučujeme zařadit hodinu věnující se pravidlům hodin sexuální výchovy a lekcí otevírající téma sexu a objasňující základní pojmy a zákonné normy.

Lekce může být součástí širšího celku hodin sexuální výchovy, ale může stát také samostatně a být využita v reakci na chování žáků a žákyň ve škole nebo v reakci na aktuálně medializovanou kauzu sexuálního obtěžování.

> očekávané výstupy

Studující

- > vědí, co je to sexuální obtěžování a jaké může mít podoby,
- > vědí, co mohou dělat, když jsou svědkem sexuálního obtěžování.

> pomůcky

Příloha 1: Příběhy obtěžování

Barevné post-it cedulky

Čisté papíry velikosti A4

Flipchart s nadpisem Co mohu dělat, aby se sexuální obtěžování nedělo.

Flipchart s nadpisem Co mohu dělat, když se mi někdo svěří s tím, že byl sexuálně obtěžovaný.

Flipchart s nadpisem Co mohu dělat, když zažívám sexuální obtěžování.

> klíčová slova

sexuální obtěžování, respekt, hranice, genderová nerovnost

> čas

Popsaný postup lekce počítá s variantou 90 minutové lekce, aktivity lze zredukovat na 45 minutovou lekci nebo se tématu naopak věnovat déle, třeba 135 minut.

Úvodní poznámky k tématu

Následující text publikovala Dagmar Krišová v odborném časopise pro učitele základní školy Komenský. Zkráceno, upraveno.

Sexuální obtěžování je nevyžádané a nechťené chování, jež má sexuální povahu nebo souvisí s tím, že daná osoba je ženou, nebo mužem. Definice vychází z anglického pojmu „sexual harassment“, kde výraz „sexual“, neodkazuje pouze k sexuálně laděnému chování a sexuálním aktivitám, ale i k pojmu pohlaví (anglicky sex) a pohlavní/genderové příslušnosti. Sexuální obtěžování tedy zahrnuje také genderově motivované, resp. na základě příslušnosti k určitému pohlaví motivované, obtěžování (Smetáčková, & Pavlík, 2011, s. 367).

Možné formy sexuální obtěžování

- > nevíтанé flirtování, obscénní gesta, sexuální poznámky o něčem těle
- > dotazování na sexuální a intimní život
- > vtipkování o sexuální orientaci, genderové identitě
- > vyprávění urážlivých vtipů se sexuálním podtextem
- > komentování nálady člověka v souvislosti s menstruačním cyklem nebo nedostatkem sexuálního vyžití
- > nevyžádané e-maily, fotografie či zprávy sexuální povahy
- > osahávání, dotýkání se bez svolení
- > vynucování sexuálního chování za protihodnotu

Téma sexuálního násilí a obtěžování se u nás i po celém světě více otevřelo v roce 2017 díky hnutí #MeToo. Hnutí ukázalo, jak rozšířený fenomén sexuální násilí představuje, a pomohlo některým obětem promluvit o jejich zkušenosti. Veřejná debata v České republice se však bohužel často nesla v duchu zlehčování problému a zpochybňování výpovědí lidí (převážně žen) se zkušeností se sexuálním obtěžováním a násilím.

Poslední dobou se tématu sexuálního obtěžování dostává větší pozornosti médií a objevují se konkrétní kauzy. Fakt, že se kauzy objevují a oběti sexuálního obtěžování a násilí jsou ochotné svou zkušenost zveřejnit, je signálem toho, že se situace pomalu zlepšuje - oběti cítí, že se mohou ozvat,

dostává se jim mediálního prostoru a šíří se tak povědomí o problematice, které může působit preventivně směrem k potenciálním pachatelům a pachatelkám a podpůrně směrem k obětem. Na druhou stranu reakce na medializované kauzy sexuálního obtěžování ukazují, že je stále na čem pracovat - často se objevuje nedůvěra ve výpověď oběti, zlehčování situace, obviňování oběti apod. Jedná se o reakce, které legitimizují obtěžování jako neškodné chování a zrazují oběti od toho, aby hledaly pomoc a proti případům se bránily.

Sexuální obtěžování je přítomno i v českém školství. Jeho prevalence na základních školách není dostatečně výzkumně zdokumentována. Tematická zpráva České školní inspekce (2016) věnovaná prevenci řešení šikany a rizikového chování na školách sice mapuje výskyt sexuálního rizikového chování a to, jak školy toto téma v rámci prevence pokrývají, avšak neuvádí, jaké projevy do kategorie sexuální rizikové chování řadí. Výzkumná pozornost byla doposud věnována genderově motivovanému a sexuálnímu obtěžování na českých vysokých a středních školách, jednalo se však o výzkum míry obtěžování studujících ze strany vyučujících (Smetáčková, & Pavlík, 2011 & 2012, Vohlídalová, 2009).

Výzkum ukázal, že se studující s obtěžováním ze strany vyučujících setkávají relativně často, avšak řada z nich část svých zkušeností, které podle odborné literatury spadají pod sexuální obtěžování, jako sexuální obtěžování nedefinují. Nejčastěji se studující (41 % SŠ, 62 % VŠ) setkávají s genderovými stereotypy, které zahrnují vážně míněné komentáře, urážlivé a zesměšňující komentáře a humor. Se sexuální pozorností ve smyslu nadměrného zaměřování pozornosti k sexuálním tématům nebo projevování zájmu, jež má erotický podtext, se setkala 15 % studujících SŠ a 22 % studujících VŠ. S explicitním sexuálním nátlakem uvedlo zkušenost 2 % studujících SŠ a 6 % studujících VŠ (Smetáčková, & Pavlík, 2012, s. 21).

Obtěžování ze strany vyučujících je závažným problémem, zvláště proto, že se při něm jedná o porušení profesionálního vztahu a zneužití moci, autority dané jak zastávanou pozicí, tak věkovým rozdílem. V praxi rovněž rozšířeným a možná více přehlíženým a zlehčovaným tématem je sexuální obtěžování mezi vrstevníky.

Fenomén sexuálního obtěžování na českých školách přibližuje ve svém článku *Jen tak si sáhnout* Silvie Lauder (2016). (*Článek je pro vyučující využívající tuto lekci odemčený.*) Její reportáž představuje příběh několika dívek, které se na základní škole setkaly se sexuálním obtěžováním ze strany

svých spolužáků (od vulgárního pokřikování, osahávání až po fyzické napadání) a bohužel i s nevhodnou reakcí vyučujících. Učitelky z článku reagovaly tak, že kromě pachatelů potrestaly i oběti, protože podle nich měly být dívky ty rozumnější a chlapcům se vyhýbat, nebo proto, že byly podle názoru učitelky dívky nevhodně oblečeny a chlapce provokovaly. Podobné reakce však mohou mít nedozírné důsledky, neboť degradují osobní hranice a zkušenost obětí a pachatelům ukazují, že je možné hranice druhých překračovat. Jak uvádí Smetáčková a Pavlík (2011, s. 368–369):

Pokud chování, které se pohybuje na hranici sociálně akceptovatelného chování (např. zesměšňování) nebo dokonce za ní, není penalizováno, stává se sociální normou a následně se posouvá hranice mezi vhodným a nevhodným chováním. Gradace chování přitom není nutně vztažena k jednotlivým osobám ..., nýbrž k sociálnímu klimatu.

Článek Silvie Lauder kromě případů z českých základních škol popisuje i tragický případ Anny Halman z Polska, kde sexuální násilí spolužáků a fakt, že si své chování a svou oběť nahrávali na mobil a následně zveřejnili na sociálních sítích, vedl až k sebevraždě napadené studentky. Případ Anny Halman, jenž se odehrál v roce 2006, otřásl nejen Polskou společností a je kvalitně zpracován na Wikipedii. Osud Anny ukazuje extrémní důsledek neřešeného a dlouhotrvajícího obtěžování, které bylo ignorováno jak ze strany vyučujících, tak ze strany spolužáků a spolužaček, kteří neměli potřebu se Anny zastat.

České trestní právo postihuje pouze sexuální obtěžování na pracovišti. Možnost nahlášení sexuálního obtěžování a jeho trestní postihy naprosto neodpovídají závažnosti, jakou sexuální obtěžování má, ani následkům, ke kterým může pro oběti vést. Je proto namístě, aby možnost nahlásit případy obtěžování a transparentní postupy jejich řešení poskytovaly jednotlivé instituce. Aby se stavěly podpůrně k obětem a aby se proti sexuálnímu obtěžování vymezily, vyjádřily, že takové chování není v rámci instituce přípustné, a netolerovaly ho.

DOPORUČENÉ POSTUPY

To, jak se k sexuálnímu obtěžování ve škole postavíme, dává žákům a žákyním jasný signál o tom, co je a co není přípustné i v jejich budoucím životě. Kromě otevření tématu v rámci sexuální výchovy je proto důležité působit preventivně i při „běžném provozu“. Principy, jimiž je možné se řídit a které je potřeba předávat i studujícím, se dají shrnout následovně.

Nereprodukovat stereotypní představy o ženách a mužích – reflektovat vlastní užívání jazyka a metafor a nevytvářet představu chlapců a mužů, kteří musejí za každou cenu dosáhnout toho, co chtějí, musejí dívky dobývat a být neústupní ve svých rozhodnutích. Nevytvářet představu dívek, které musejí být především „slušné,“ a (zdánlivě) ostýchavé. Nezužovat ženskou sexualitu pouze na mateřskou funkci. Nekomentovat vzhled vyzývavě oblečených žákyň, nevytvářet představu, že jejich oblečení je pozvánkou k sexualizovanému chování.

Rozeznávat projevy sexuálního obtěžování – i zdánlivě nevinné projevy mohou být formou sexuálního obtěžování. V případě, že jsme svědky „škádlení,“ je dobré se ujistit, že se v situaci cítí všichni komfortně. Smích může často zakrývat rozpaky, nelibost, stud a neschopnost explicitně vyjádřit odmítnutí, případně strach, že odmítnutí bude znamenat ztrátu určitého statutu.

Brát projevy sexuálního obtěžování a násilí vážně a ukázat dětem jasné hranice – reakce typu „co se škádlívá, to se rádo mívá,“, „takoví jsou kluci,“, nebo „jenom s nimi mlátí puberta,“ představují nebezpečné zlehčování situace, které pachatelům naznačuje, že jejich chování je v pořádku a mohou v něm pokračovat (i v budoucím životě). Je potřeba se vymezit i proti verbálním projevům, v nichž je někdo zesměšňován, ať už se jedná o ženy nebo LGBTQ+ osoby.

Důvěřovat oběti – v případě, že se některá žákyně nebo některý žák svěří se sexuálním obtěžováním nebo násilím, je důležité v první řadě vyjádřit důvěru v jeho/její výpověď. Je možné doptat se dotčené/ho na podrobnosti, ale stylem, který nebude zpochybňovat to, co se stalo. Je vhodné se oběti zeptat, jaké by si přála řešení situace – tedy jaký zásah ze strany vyučující/ho by uvítala.

Postup

Doporučujeme vést celou lekci v komunitním kruhu bez lavic.

Tato hodina může u studujících vyvolat vzpomínky na vlastní zkušenosti se sexuálními obtěžováními nebo zneužíváním. Je důležité třídu předem upozornit, že pokud by se kdokoliv během hodiny nebo po hodině necítil dobře, může za námi přijít. Komu by některé aktivity byly nepříjemné, nemusí se jich zúčastnit. Současně doporučujeme domluvit se se školním psychologem nebo školní psycholožkou, že bude po dobu hodiny k dispozici ve své kanceláři, a informovat ho/ji, že je možné, že za ní/m v následujících dnech někdo přijde v souvislosti s tématem, které budeme v hodině řešit.

Pokud máme zřízenou krabici na dotazy, upozorníme studující na možnost kdykoliv během hodiny a po hodině využít možnosti položit anonymní dotaz prostřednictvím krabice na dotazy. (K pravidlům a krabici na dotazy více viz obecný úvod k lekcím.) Pokud po předchozí hodině vložil někdo nějaké dotazy do krabice, můžeme začátek hodiny věnovat zodpovězení některých z nich, případně žáky/žákyně informujeme o tom, že jsme si dotazy přečetli, a stanovíme čas, kdy je zodpovíme.

ÚVOD

5-10 minut

- Krátce zopakujeme základní pravidla, která jsme se studujícími nastavili na začátku hodin sexuální výchovy.
- Zdůrazníme, že je nutné, aby osobní příběhy/zkušenosti/názory, které během hodiny zazní, zůstaly ve třídě a nikdo ze studujících je nevynášel. Současně pokud někdo nechce svoje zkušenosti sdílet, nemusí (platí jak pro studující, tak pro vyučující).
- Sdělíme studujícím, že se budeme se bavit o sexuální obtěžování a jeho formách a o tom, co můžeme dělat, aby k sexuálnímu obtěžování nedocházelo. Ujasníme si, co lze dělat, pokud jsme svědky sexuálního obtěžování. Dále se budeme bavit o důležitosti respektu - respektu k sobě a svým hranicím i respektu k ostatním lidem.

Aktivity pro zcitlivění k tématu

SEXUÁLNÍ OBTĚŽOVÁNÍ - DEFINICE

5 minut

- Vyzveme studující, aby zkusili popsat, co podle nich znamená sexuální obtěžování. Své nápady si mohou zapsat do sešitu.
- Zhruba po dvou minutách je požádáme, aby své nápady sdíleli se svým sousedem/sousedkou. Následně necháme některé z dvojic, aby svou definici sdílely s třídou.
- Můžeme zapisovat na tabuli klíčová slova a společně se třídou dojdeme ke společné definici - v této chvíli ponecháváme definici takovou, jak ji formulují studující.

Aktivity rozvíjející hlavní téma

PŘÍBĚHY

20-30 minut

- Rozdělíme třídu do pěti skupin a každé skupině rozdáme jeden z příběhů (Příloha 1 - Příběhy) tak, aby s každým z příběhů pracovala alespoň jedna skupina.
- Požádáme studující, aby si příběhy přečetli. Vysvětlíme, že se jedná o reálné příběhy, které vyšly v Deníku N nebo týdeníku Respekt, a že popisují situace, které jejich vypravěči označili za sexuální obtěžování.
- Úkolem skupin bude diskutovat o tom, jaké projevy mělo sexuální obtěžování v jednotlivých příbězích, a tyto projevy vypsát. Dále zamyslet se nad definicí, kterou jsme společně vytvořili a v případě potřeby ji doplnit.
- Studující se možná budou doptávat na detaily, které v příbězích nejsou uvedeny. Pokud se jim v reálném životě někdo svěří se zkušeností s obtěžováním nebo pokud budou svědky takové situace, budou nejspíše také pracovat s jednou perspektivou a omezeným množstvím informací. Pokud je to potřeba, posílíme důvěru studujících ve výpovědi obětí a podpoříme je, aby pracovali s informacemi, které mají.
- Na skupinovou práci vyčleníme zhruba pět minut. Následně jednotlivé skupiny vyzveme, aby představily, na co přišly. Nejdříve vyzveme jednu ze skupin, která pracovala s prvním příběhem, pak dáme prostor dalším skupinám,

kteře pracovaly se stejným pŕiběhem, aby doplnily nebo okomentovaly prezentaci první skupiny. Následně se pŕesuneme k druhému pŕiběhu a pŕiběhy takto projdeme postupně všechny.

Viz Pŕíloha 1 - Pŕiběhy

BARBORA JANOUŠKOVÁ, ŹÁKYNĚ 9. TŘÍDY

V osmé třídě jsme v druhém pololetí dostali nového učitele na němčinu. Byl to starší pán. První hodiny probíhaly normálně, pak se to změnilo. Začalo to tím, že jsem seděla nohama do uličky a pan učitel mi řekl, že sedím jako prostitutka. Seděla jsem v první lavici a při písemných testech jsem si všimla, že když píšu, kouká mi do výstřihu. Bylo mi to strašně nepŕijemné. Nebyla jsem ale jediná. Moje spolužačka šla učiteli odevzdat hotový test a on si s ní začal povídat. Najednou jí řekl, že co je malé, to je hezké, a posadil si ji na klín. Bylo vidět, že jí to je strašně nepŕijemné. I nám to bylo nepŕijemné, protože nám to nepŕišlo správné. ... (Deník N)

KRISTINA KAPOUNKOVÁ, UČITELKA VE ŠKOLCE

... Několikrát jsem, tak jako spousta žen, byla obětí pouličního pokřikování. Bylo mi po těch zkušenostech blbě nosit sukni nebo šaty, protože jsem si říkala, že si pak za to asi můžu sama. Potom se ale situace opakovala, i když jsem zrovna měla džíny, legíny nebo svetr. Trvalo mi několik měsíců, než jsem se s těmito zážitky vyrovnala. Pochopila jsem, že to není moje vina a že si budu nosit, co já chci. (Deník N)

MATĚJ SYBR, ASISTENT PEDAGOGA NA ZŠ

Ještě při studiích jsem často jezdil na školy v přírodě jako vychovatel. Na jednom týdenním výjezdu byla zdravotnice, komunikativní mladá paní o trochu starší než já. Během pobytu mi dala několikrát najevo, že jsem jí sympatický, snažila se mi být nablízku, občas řekla nějakou dvojsmyslnou narážku a flirtovala se mnou. Situace se z nepŕijemné ve vyloženě obtěžující vyvinula večer před odjezdem. Bavili jsme se o něčem u mě na pokoji. Zatlačila mě do koupelny. Jsem větší a silnější, ale překvapilo mě to a nevěděl jsem, jak se v té situaci bránit. Došlo to tak daleko, že mě začala líbat po francouzsku. Musím říct, že nechápu, jak to, že jsem nezareagoval rychleji, mohlo to trvat několik vteřin. Jakmile jsem „rozmrzl“, odstrčil jsem ji a zeptal se, jestli si dělá legraci. (Deník N)

MONIKA

Celé to začalo někdy na konci třetí třídy a začalo to vlastně hodně nevinně. Kluci na nás začali pokřikovat poznámky o tom, co máme mezi nohama. Říkali nám, že jsme blbě krávy, že máme být rády, že si nás někdo všimá. Tahali nás za trička nebo za vlasy a osahávali nás. Když jsme řekly, že to neexistuje, tak nás začali bít pěstmi do hrudníku. Řekly jsme to učitelce. Ta sice útočníkům domluvila, ale vynadala i nám,

že se máme klukům vyhýbat, protože jsme rozumnější a s nima mlátí puberta.
(Respekt)

VÁCLAV FEREBAUER, EDITOR DENÍKU N

Před pár lety jsem byl na plavečáku v sauně, kde si mě vyhlédl vysoký frajírek. Ve sprchách pak na mě pomrkal, posunkoval, ale nevěnoval jsem tomu pozornost. Tu si vysloužil, když mi začal sahat na nohy ve vířivce. Okolo nás byli další lidé, ale nikdo z nich nic netušil. Tvářil se hrozně nenápadně, tak jsem si vyčíhal chvíli, popadl jeho pazouru za prsty, zvedl ji nad vodu a zahulákal: „Co to, sakra, děláš?“, Nic na to neřekl, jen s okázalým gestem „já nic“, okamžitě odešel a už jsem ho nikde v prostoru bazénu nepotkal. (Deník N)

- Prezentace studujících a společnou diskusi rámuje následujícími body k diskusi:

> Se sexuálním obtěžováním se ve větší části setkávají ženy a většinou ho páchají muži, ale sexuálně obtěžovaní jsou i muži, a to jak ze strany žen, tak ze strany jiných mužů.

> Sexuální obtěžování se často děje ve chvílích, kdy jsou pachatel a oběť v jiném mocenském postavení - jako učitel vs žákyně, šéf vs kolegyně nebo například v jednom z příběhů starší zdravotnice vs mladý vychovatel.

> Sexuální obtěžování má většinou formu sexuálního nátlaku a vydírání spojeného se získáním nějakých výhod nebo s tresty (například v práci „když se mnou něco nebudete mít, nedostanete vyšší plat“, nebo „když se se mnou nevyspíš, povím na tebe to a to“).

> Dále má sexuální obtěžování často formu vytváření nepřátelského prostředí pro muže či ženy jako skupiny a/nebo pro konkrétní osoby kvůli jejich příslušnosti ke skupině žen či mužů. Jedná se o uplatňování genderových stereotypů: například komentáře o tom, že zlobení chlapců je přirozené, ale dívky by se měly chovat způsobně, protože to je jejich přirozenost, že chlapci budou lepší v přípravě fyzikálního pokusu, protože mají lépe vystavěný mozek pro technické myšlení a dívky zase mají „buňky“ pro psaní protokolu z pokusu.

> To, co je obtěžující, určuje ten, komu se jednání druhého nelíbí, ne ten, kdo

se tak chová; každý z nás má hranice nastavené jinde a to, co někomu může připadat v pořádku, se druhému nemusí líbit. Proto je důležité sledovat reakce druhých a respektovat jejich hranice.

> Vinu vždy nese pachatel, nikdy oběť - oběť si o sexuální obtěžování nikdy „nekoledovala“.

CO MOHU DĚLAT?

15-20 minut

- Rozdáme studujícím post-it papírky a vyzveme je, aby přemýšleli o tom, co by mohli dělat, 1) aby se sexuální obtěžování ve společnosti nedělo, 2) kdyby se jim někdo svěřil, že zažil sexuální obtěžování, 3) kdyby zažívali sexuální obtěžování. Vyzveme je, aby své nápady psali na papírky a lepili je na příslušné flipcharty.
- Když práci dokončí, postupně přečteme jejich nápady a okomentujeme je pomocí následujících bodů.

ABY SE SEXUÁLNÍ OBTĚŽOVÁNÍ NEDĚLO:

> Vymezuji se proti sexistickým vtípům a vtípům, které znevažují muže nebo ženy.

> Když vidím, že někdo někoho obtěžuje, můžu oslovit oběť, zeptat se, zda potřebuje pomoc. I jako přihlížející mohu pojmenovat, proč nebo jaké chování obtěžující/ho mi není příjemné. Pokud vím o tom, že se obtěžování děje někomu ve škole, mohu se se situací svěřit učitelce/učitelovi nebo psychologce/psychologovi.

> O tom, co je mi příjemné a nepříjemné, otevřeně komunikuji a respektuji hranice, které jakýmkoli způsobem komunikují druží.

KDYŽ SE MI NĚKDO SVĚŘÍ:

> Vyjádřím mu/jí svou podporu a zejména to, že jeho/jejímu příběhu věřím.

> Zeptám se, zda chce s něčím pomoci - chce se vůči obtěžujícímu vymezit, jak? Můžu nabídnout, že s ní/m zajdu za někým dospělým.

Pokud oběť nechce situaci nijak řešit, netlačím a do ničeho ji nenutím.

KDYŽ ZAŽÍVÁM SEXUÁLNÍ OBTĚŽOVÁNÍ:

> Slušně, ale rázně a nahlas se vymezím. Cizímu člověku (třeba na ulici) vykám. „Nech/te mě být!“ „Bež/te pryč!“ „Ne!“ „Takhle se mě nedotýkej/te!“

Při vymezování se zaujmu pevný, sebevědomý postoj.

> Svěřím se někomu, komu důvěřuji. Pokud se sexuální obtěžování děje ve škole svěřím se učiteli nebo učitelce, kterým důvěřuji. Pokud by mi vyučující nevěřili, svěřím se dalším.

> Pokud nemám ve svém okolí nikoho, komu důvěřuji, mohu se obrátit na Linku bezpečí.

Metodické poznámky

Ačkoli existují doporučené způsoby sebeobrany a komunikace s obtěžující/m, v praxi bývá velmi těžké se vymezit nebo v danou chvíli zareagovat. Rolí hraje především strach, automatické reakce těla v nečekané a ohrožující situaci, obava z další agresivity nebo z možných důsledků vymezení se.

Je proto velmi důležité komunikovat tato doporučení studujícím způsobem, který neimplikuje jejich zodpovědnost nebo povinnost se bránit nebo ubránit. Zároveň je ale vhodné posílit ve studujících pocit, že bránit se nebo se vymezit má smysl. Obtěžující často počítají se strachem nebo pocitý studu oběti a spoléhají na to, že se oběť neozve.

MOJE HRANICE

10 minut

- Rozdáme studujícím papíry a vyzveme je, aby doprostřed nakreslili horizontální čáru.
- Čára představuje hranici toho, jaké chování druhých je pro nás příjemné a jaké je obtěžující. Vyzveme studující, aby na horní polovinu papíru napsali několik konkrétních příkladů chování, které je pro ně v pořádku, a pod hladinu několik příkladů, které je pro ně obtěžující. Na práci dáme 3-5 minut času.
- Následně se zeptáme studujících na příklady chování, které je k jednotlivým kategoriím napadly, pokud je chtějí sdílet se třídou. V případě, že studující nechtějí sdílet vlastní příklady, můžeme diskutovat v obecné rovině, jaké chování by mohlo být považováno za přípustné/příjemné a jaké za

obtěžující. Případně, pokud diskuze vážne, jmenujeme jednotlivé příklady chování my a studující je zařazují. Např. obejmutí od kamarádky, poplácání spoluhráčem po vstřeleném gólu, pohvizdování neznámého muže, upřené zírání neznámého člověka do našeho výstřihu, poplácání po zadku od učitele tělocviku apod.

- Studující nejspíše dojdou k závěru, že u některého chování záleží na kontextu, situaci, náladě, na vztahu s člověkem, o jehož chování se jedná; něco je možná mírně obtěžující a něco je pro mě obtěžující za všech okolností atd. Případně můžeme tuto myšlenku vnést do diskuze my.
- Pokud více studujících zařadí totéž chování do rozdílných kategorií, popř. pokud studující jmenuje některé chování jako obtěžující a někdo další projeví nesouhlas, podpoříme zařazení chování do dané kategorie jako validní; na neshodě můžeme ilustrovat, že hranice jsou individuální - každý je má jinde, co je příjemné jednomu v určité situaci, může být druhému nepříjemné, a je důležité to vnímat a respektovat.

Závěrečné aktivity

OBTĚŽOVÁNÍ, NEBO FLIRT?

10 - 15 minut

Zejména u starších studujících se může stát, že v nějaké fázi diskuze o obtěžování přinesou myšlenku, že snaha zamezit sexuálnímu obtěžování se pojí s omezením interakcí mezi lidmi - že je například bezpečnější vůbec neflirtovat, aby se nestalo, že někoho obtěžujeme, protože situaci vnímáme jinak než druhá strana. Podobná úvaha bývá používána jako argument ve společenské diskuzi o sexuálním obtěžování a o stále čtenějším nahlašování případů (setkáváme se např. s obavou, že už „ženám nebudeme moci ani podržet dveře, abychom neobtěžovali“). Tyto obavy nejsou relevantní a jedná se o iluzi toho, že otevírání a řešení tématu sexuálního obtěžování je příčinou, nikoliv důsledkem tohoto problému. I pokud studující podobné obavy během lekce nezmíní, mohou se s nimi později setkat. Je proto potřeba studující podpořit v pocitu, že flirtování od sexuálního obtěžování rozpoznají, že je v jejich moci vnímat a rozpoznat odezvu druhých. Bezpečné a respektující prostředí bez

sexuálního obtěžování naopak flirtování a navazování vztahů usnadní.

- Na tabuli napíšeme do dvou sloupců nadpisy Flirtování a Sexuální obtěžování. Ideální je obsah obou sloupců psát odlišnými barvami.
- Upozorníme, že nyní budeme krátce pracovat ve skupinkách (v týchž jako v aktivitě Příběhy, pokud spolupráce fungovala).
- Vyzveme studující, aby ve skupině zkusili vymyslet charakteristiky flirtování a charakteristiky sexuálního obtěžování. Zajímají nás především rozdíly.
- Na práci ve skupinách dáme 3 minuty, během nichž můžeme skupiny obejít a ujistit se, že studující porozuměli zadání.
- Poté vyzveme ke sdílení charakteristik, na které skupiny přišly. Relevantní charakteristiky píšeme na tabuli. Ty, které neodpovídají, společně přeformulujeme, citlivě vyvrátíme nebo se zeptáme třídy, zda souhlasí, že popisují flirtování/sexuální obtěžování.
- Doplníme charakteristiky, které chybí. Můžeme se k nim dobrat společně se studujícími doplňujícími otázkami (např. „Jaké pocity přináší flirtování? Jaké obtěžování?“). Pokud studující uváděli např. konkrétní pocity nebo projevy, napíšeme zastřešující charakteristiku.

SEXUÁLNÍ OBTĚŽOVÁNÍ

- > nevyžádané
- > nevítané, nechťené
- > ponižující
- > přináší nepříjemné pocity
- > pocity ponížení, bezmoci
- > často k němu dochází v mocensky nerovném postavení

FLIRTOVÁNÍ

- > vzájemné
- > vítané, žádané
- > posilující
- > přináší příjemné pocity
- > pocity polichocení, sympatie...
- > většinou probíhá mezi lidmi v rovnocenném postavení

Shrnutí aktivity

> Zdůrazníme, že je potřeba vnímat a respektovat, jak na naše chování druzí reagují, jaké pocity projevují. To, co pro někoho může být flirtujícím chováním, může být pro někoho jiného obtěžující. Pokud vidíme, že druhá osoba na naše snahy nereaguje nebo reaguje negativně, respektujeme to a nepokračujeme. Snažit se překonat odpor není flirtování, ale obtěžování. Pokud si nejsme jisti, zda je naše chování pro druhou osobu v pořádku, zeptáme se.

> Pokud nám chování druhého nebo to, co nám říká, je nepříjemné, nejedná se o flirtování. Obtěžování někdy bývá (zpětně obtěžujícím, ale i svědky) omlouváno tím, že ho tak obtěžující osoba nemyslela, že chtěla polichotit apod. Ačkoli každý může udělat chybu, v obtěžování nezáleží na tom, jak ho obtěžující myslel, ale na tom, jaké v nás jeho chování vyvolalo pocity. Naše pocity jsou oprávněné, ukazují nám naše individuální hranice. Svým pocitům můžeme důvěřovat a druzí nemají právo je zpochybňovat. Pokud nám chování druhého není příjemné, můžeme se zkusit vymezit nebo požádat někoho z přítomných o pomoc.

ZÁVĚR

5 minut

- Na závěr hodiny shrneme základní poznatky z lekce:

> Sexuální obtěžování je nežádoucí. Hranice toho, co je nepříjemné, si určuje „obět“.

> Je potřeba sledovat, jak na naše jednání reaguje náš protějšek a respektovat jeho potřeby.

> Respekt je důležitý pro každý vztah. Nesmíme ale zapomínat na to, že důležité je respektovat i sám sebe, umět si nastavit vlastní hranice a požadovat, aby je ostatní dodržovali.

> Když se nám někdo svěří s tím, že byl obtěžovaný, je důležité důvěřovat a nabídnout, ale nenutit pomoc.

- Můžeme studující požádat, aby si sedli do kruhu a každý krátce sdělil, co si z hodiny odnáší, co pro něj bylo přínosné a důležité. // Požádáme studující, aby každý napsal na post-it papírek, co si z hodiny odnáší, co pro něj bylo přínosné a důležité. Necháme studující lepit post-it papírky na flipchart a následně je přečteme.
- Pokud máme zřízenou krabici na anonymní dotazy, informujeme studující, že pokud mají doplňující dotazy, které nechtějí formulovat před třídou, mohou krabici využít. Požádáme studující, aby si všichni vzali papír a tužku a i když nemají žádný konkrétní dotaz, aby vhodili do krabice papírek s nápisem „žádný dotaz“. Ujistíme třídu, že za námi po skončení hodiny mohou kdykoliv zajít.

Doplňující aktivita

ETICKÝ KODEX TŘÍDY

45 minut

- Sdělíme studujícím, že se společně pokusíme vytvořit etický kodex třídy.
- Zeptáme se studujících, co podle nich znamená sousloví etický kodex a jejich odpovědi upřesníme, že se jedná o dokument, který upravuje, jak by se k sobě měli lidé v určitém prostředí chovat.
- Necháme třídu, aby se rozdělila do skupin (max. po 4 lidech).
- Vyzveme skupiny, aby se během pěti minut pokusily formulovat to, co by mělo být cílem etického kodexu.
- Necháme jednotlivé skupiny, aby představily svoje cíle. Zapisujeme na tabuli. Můžeme přidat i cíl, jak jej formulujeme my z pozice vyučujících. Např. Cílem etického kodexu je, aby se všichni ve třídě cítili bezpečně.
- Když máme stanovené cíle, necháme skupiny, aby během 10 minut formulovaly jednotlivé body/pravidla etického kodexu. Upozorníme, že pravidla by měla směřovat k naplnění stanovených cílů.
- Necháme jednotlivé skupiny, aby navržená pravidla přečetly. Zapisujeme na tabuli. Když jsou vypsána všechna studujícími navržená pravidla, diskutujeme o nich. Doptáváme se, zda jsou s nimi všichni v souladu, proč ano/ne, zda něco v seznamu chybí.

- Po diskusi nad jednotlivými body necháme třídu o jednotlivých pravidlech hlasovat.
- Odhlasovaná pravidla sepíšeme na papír a vyvěsíme je na viditelném místě ve třídě.
- Vyzveme studující, aby společně dbali na dodržování pravidel. (Následně s třídou průběžně diskutujeme o tom, zda a jak se kodex daří ve třídě dodržovat.)
- Po ukončení práce reflektujeme celý tvůrčí proces - Jak se ve skupinách pracovalo? Co bylo na tvorbě kodexu těžké a proč?

Zdroje

Anna Halman. (2021, July 22). In *Wikipedie*. https://cs.wikipedia.org/wiki/Anna_Halman

Ciglerová, J., Kalenská, R., Vrtišková Nejezchlebová, L., & Ustohalová, J. (2020). Pětatřicet žen vypovídá o své zkušenosti se sexuálním obtěžováním. *Deník N*, 2(137), 3–17.

Česká školní inspekce (2016). *Tematická zpráva – Prevence a řešení šikany a dalších projevů rizikového chování ve školách*. Praha.

Daňková, M. (2021, May 26). Nepříjemné pokřikování až přes nechtěné dotyky. Obtěžování zažívá polovina Evropanek. *zena.aktualne.cz*. <https://zena.aktualne.cz/jak-se-branit-sexualnimu-obtezovani-proti-utoku-se-hlasite-o/r~6c93a15469ef11eb9d74ac1f6b220ee8/>

Kusá, O., Hanzlíková, I., Krišová, D., & Ďord', M. (2017). *Role partnerského přístupu a skupinové práce v přípravě dětí na odchod z dětského domova*. Vteřina poté, z.s.

Lauder, S. (2016, březen 21-27)). Jen tak si sáhnout, České školy objevují fenomén, o kterém se dosud nemluvalo: sexuální obtěžování mezi žáky. *Respekt*, 12. <https://www.respekt.cz/tydenik/2016/12/jen-tak-si-sahnout?issueId=100073>

Smetáčková, I., & Pavlík, P. (2011). Sexuální obtěžování na vysokých školách: Teoretické vymezení, metodologický přístup, výzkumné výsledky. *Sociologický časopis*, 47(2), 361-386

Smetáčková, I., & Pavlík, P. (2012). Genderově motivované a sexuální obtěžování na středních školách: hranice vhodného chování. *Sociální studia* 9(3), 11-30.

Vohlídalová, M. (2009). Sexuální obtěžování na vysoké škole. V ČR neexistující problém?. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 10(2), 20-29.

Přílohy

PŘÍLOHA Č. 1: PŘÍBĚHY OBTĚŽOVÁNÍ

BARBORA JANOUŠKOVÁ, ŽÁKYNĚ 9. TŘÍDY

V osmé třídě jsme v druhém pololetí dostali nového učitele na němčinu. Byl to starší pán. První hodiny probíhaly normálně, pak se to změnilo. Začalo to tím, že jsem seděla nohama do uličky a pan učitel mi řekl, že sedím jako prostitutka. Seděla jsem v první lavici a při písemných testech jsem si všimla, že když píšu, kouká mi do výstřihu. Bylo mi to strašně nepříjemné. Nebyla jsem ale jediná. Moje spolužačka šla učiteli odevzdat hotový test a on si s ní začal povídat. Najednou jí řekl, že co je malé, to je hezké, a posadil si ji na klín. Bylo vidět, že jí to je strašně nepříjemné. I nám to bylo nepříjemné, protože nám to nepřišlo správné. ... (Deník N)

KRISTINA KAPOUNKOVÁ, UČITELKA VE ŠKOLCE

... Několikrát jsem, tak jako spousta žen, byla obětí pouličního pokřikování. Bylo mi po těch zkušenostech blbě nosit sukni nebo šaty, protože jsem si říkala, že si pak za to asi můžu sama. Potom se ale situace opakovala, i když jsem zrovna měla džíny, legíny nebo svetr. Trvalo mi několik měsíců, než jsem se s těmito zážitky vyrovnala. Pochopila jsem, že to není moje vina a že si budu nosit, co já chci. (Deník N)

MATĚJ SYBR, ASISTENT PEDAGOGA NA ZŠ

Ještě při studiích jsem často jezdil na školy v přírodě jako vychovatel. Na jednom týdenním výjezdu byla zdravotnice, komunikativní mladá paní o trochu starší než já. Během pobytu mi dala několikrát najevo, že jsem jí sympatický, snažila se mi být nablízku, občas řekla nějakou dvojsmyslnou narážku a flirtovala se mnou. Situace se z nepříjemné ve vyloženě obtěžující vyvinula večer před odjezdem. Bavili jsme se o něčem u mě na pokoji. Zatlačila mě do koupelny. Jsem větší a silnější, ale překvapilo mě to a nevěděl jsem, jak se v té situaci bránit. Došlo to tak daleko, že mě začala líbat po francouzsku. Musím říct, že nechápu, jak to, že jsem nezareagoval rychleji, mohlo to trvat několik vteřin. Jakmile jsem „rozmrzl,,, odstrčil jsem ji a zeptal se, jestli si dělá legraci. (Deník N)

MONIKA

Celé to začalo někdy na konci třetí třídy a začalo to vlastně hodně nevinně. Kluci na nás začali pokřikovat poznámky o tom, co máme mezi nohama. Říkali nám, že jsme blbé krávy, že máme být rády, že si nás někdo všimá. Tahali nás za trička nebo za vlasy a osahávali nás. Když jsme řekly, že to neexistuje, tak nás začali bít pěstmi do hrudníku. Řekly jsme to učitelce. Ta sice útočníkům domluvila, ale vynadala i nám, že se máme klukům vyhýbat, protože jsme rozumnější a s nima mlátí puberta. (Respekt)

VÁCLAV FEREBAUER, EDITOR DENÍKU N

Před pár lety jsem byl na plavečáku v sauně, kde si mě vyhlédl vysoký frajírek. Ve sprchách pak na mě pomrkával, posunkoval, ale nevěnoval jsem tomu pozornost. Tu si vysloužil, když mi začal sahat na nohy ve vířivce. Okolo nás byli další lidé, ale nikdo z nich nic netušil. Tvářil se hrozně nenápadně, tak jsem si vyčíhal chvíli, popadl jeho pazouru za prsty, zvedl ji nad vodu a zahulákal: „Co to, sakra, děláš?,, Nic na to neřekl, jen s okázalým gestem „já nic,, okamžitě odešel a už jsem ho nikde v prostoru bazénu nepotkal. (Deník N)

autorka lekce: Dagmar Krišová, dagmar@konsent.cz
 spoluautorka aktivit: Veronika Haumerová
 grafické zpracování: Barush Maush
 zadavatel: Konsent, z.s., 2021

Projekt podpořila Nadace OSF v rámci programu Active Citizens Fund, jehož cílem je podpora občanské společnosti a posílení kapacit neziskových organizací. Cílem programu je dále inspirace k aktivnímu občanství a pomoc znevýhodněným skupinám. Program Active Citizens Fund vstoupil do České republiky v září roku 2019 s cílem podpořit neziskové organizace neohledně na jejich velikost a zkušenosti. V České republice jej spravuje konsorcium, které tvoří Nadace OSF, Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové a Skautský institut. Program je realizován v rámci Fondů EHP a Norska 2014–2021. Prostřednictvím Fondů EHP a Norska přispívají státy Island, Lichtenštejnsko a Norsko ke snižování ekonomických a sociálních rozdílů v Evropském hospodářském prostoru (EHP) a k posilování spolupráce s 15 evropskými státy. Důležitým posláním programu je také spolupráce mezi Českou republikou a dárcovskými státy. Jde o spolupráci mezi českými neziskovými organizacemi a organizacemi z Islandu, Lichtenštejnska a Norska.